

СЕКУНДЕРНАТА СЕЛЕКЦИЯ И ФИЛОСОФИЯТА НА МУЗЕЙНАТА ЕКСПОЗИЦИЯ

(по материали от Историческия музей – Габрово)

Леонора Бонева-Траянова

При дефиницията на дейностите, характеризиращи музеите като формализирана институция за опазване на наследството, на първо място се поставя селекцията, събирането на паметници с цел създаване на колекции от предмети с доказана стойност – музеалии. Музеалия е термин, предложен от Збинек Странски и приет от много национални школи и авторитетни учени, за обозначаване спецификата на музейния предмет, преминал процедурата на музеализирането – процеса на изолиране на предмета от естествената му среда и дефункционализирането му с цел да бъде опазен като носител на културни стойности. В качеството си на елемент от системата на дадена действителност и представител на определени социални ценности, музеалията репрезентативно документиращ мястото, времето и обществото. От гледна точка на семантиката музеалията почива на две неразривно свързани характеристики: от една страна тя е материален обект с определени свойства, а от друга – предмет, чиито свойства са конструирани от актове на съзнанието, т.е. тя е документ в най-широк смисъл, извор на научно познание и основа за естетическо преживяване. Процесът на изследване на обекта/музеалията може да се определи като процес на прогресиране на феномена в субстанция, като вид обобщение на знанието, при което се формира познание както за качествата му за сатив-

но възприятие, така и за допустимата степен на абстракция и потенциала му като възможен елемент от логическа система.

Безспорно за символното съществуване на експозицията подборът е изключително важен фактор. Селекцията се извършва според приетите академични и философски идеи за красиво и обществено полезно. Имплицитно при всички фази на музейната процедура протичат процеси на йерархизация на стойностите. При това трябва да се подчертае, че основното изискване е музейната експозиция да предлага вещи от колекция с потвърдена автентичност. Именно при изолирането и пренасянето на вещта в експозиционна ситуация, при взаимодействието ѝ с другите експонати и под влияние на научните и идеологическите задачи, тя се възприема като “експонат” – т.е. помества се в особен род значения, които се отнасят не само до първоначалното ѝ функциониране, но много повече до концептуалната сфера, конституирана от научните и естетическите задачи. Така музеалията става експонат в резултат на една обусловена от конкретните цели на музея секундарна селекция. Или, както гласи синтезираното определение на Фридрих Вайдахер, “експонатът е презентативна музеалия”. Тъй като презентационните системи са системи от ценности и предават оценъчно отношение към действителността, те експлицитно интенционалните нагласи на груп-

пата на предаващите в комуникационната система, ориентирана към посетителите. Така именно в процеса на експонирането се създава “активното” наследство.

Принципите на селектирането се задават още в началната фаза на подготовката, при изработването на концепцията. При този процес се извършва конкретизация на обектите за дадена изложбена постановка на базата на основната идея и формулираното послание към обществото. Като определящ се приема основният принцип, формулиран от Збинек Странски, че презентацията трябва да почива на колекциите, а не на прости носители на информация. Веднага трябва да се отбележи, че процесите на концептуализирането и селекцията вървят паралелно при обектноориентираните и с предпоставяне на концепцията при концептуалноориентираните експозиции. Но, разбира се, чисти типове експозиции се срещат изключително рядко и експозицията на Историческия музей в Габрово е още едно доказателство за това.

Специалисти от Националния исторически музей бяха поканени да сътрудничат при подготовката на експозицията на Историческия музей в Габрово при настаняването му в реконструирана представителна жилищна сграда от началото на 20 в. в историческия център на града, използвана дълги години като банка. Като илюстрация на сложната взаимовръзка концептуализиране–селектиране по-долу ще бъдат приведени извадки от:

- А. базовата концепция на музея, изготвена през 2004 г. от автора и
- Б. концепцията за художествено-пространственото оформление, създадена от проф. Лъчезар Лозанов и доц. Мирослав Богданов.

Като приложение са дадени конкретните знаково натоварени обекти, подбрани от авторите на тематичния план като репрезентативни за основните теми,

обект на метонимично представяне в експозицията. Резултатите от тази финална секундерна селекция, направена след конкретно обвързване на тематико-експозиционния план с проекта, са обект на интереса на публиката от есента на 2005 г.

А. На основата на общото внушение за значимостта на музея като банка на овеществен опит и опрeдметена култура главна задача на творческия екип е духът на преустроена сграда на банката да бъде интегриран естествено в духа на музея, като чрез пространственото решение и художественото оформление се разкрият преки бинарни семантични връзки от типа на: трезор – музейни съкровища; банка за пари и ценни книжа – банка за изолирани от естествената им среда ценни предмети и исторически свидетелства. Успешният проект предполага банката и музеят да се слеят в един нов уникален социокултурен феномен.

Пожеланието е той да носи както класическия дух на викторианския музей за облагородяване на индивида чрез изкуството, така и на американския за забавление и образование, на европейската идея за изграждане на висок национален престиж и патриотизъм, а защо не и габровския патент – дарителство и меркантилизъм. В търсенето на сходства и аналогии по темите бизнес, духовна култура, бит е възможно да бъдат конструирани типологични редове, преминаващи през времето и подкрепени от съответните семантично натоварени обекти.

Индивидуалният етос на експозицията се формира в рамката “храм–форум” при колебания с амплитуда “хармония – конфликт”. Априори се предполага, че в музея доминира хармонията, но трябва да се отбележи, че модерните тенденции са в посока на промяната, другостта и динамиката. Подборът на експонатите, различните им характеристики като вещи, обеми

и пр. създават динамиката в класическия музей.

Общи експозиционни принципи – оригиналност, документираност, коректност.

- Хронологичен принцип при структурирането на експозицията по раздели с граници XII в., XVII в., 1878 г., 1947 г.
- Тематичен подход при представянето на важни страни на историческия процес в рамките на големите периоди и при възможност паралелно ситуиране на синхронни явления.
- Сценографски подход при изграждането на интериори в съответния исторически контекст.
- Приоритет на оригиналните обекти в експозицията, която в някои свои части (при показването на колекции например) е изцяло обектноориентирана. Музеалиите, първичният експозиционен материал са в основата и при тематично разработените раздели.
- Представяне на някои обекти като реликви – например късчета от Самарското знаме или залче хляб от Балканската война.
- Специални грижи за чувствителните експонати. Удачно е на базата на различните видове документи да се композира с модерните възпроизвеждащи средства “автентичен” графичен материал за оформлението на експозицията.
- Използване на модерни медии само и доколкото това е необходимо и технически и ресурсно обезпечено.

Принципите, изграждащи основата на интерпретацията, се определят от целите, респективно типа на експозицията, застъпена в различните ѝ части – емотива (естетическа, евокативна), дидактична или развлекателна.

– интерпретация чрез създадена изкуствено в музея среда – внушения с естетически средства и символи: светлина и цвят, пространство: артикулация, позициониране (групиране и изолиране) на експозиционните елементи, пространствена дълбочина, форма и специфичен интерес към даден обект, мирис, звукови кулиси, графични и иконични средства

– интерпретация чрез изолиране и емблематизиране на определени експонати

– вербална интерпретация – текстовете в експозицията, печатни материали, екскурзоводни беседи (класически и аудиогидове) – едно предложение за контекст, в който предметът може да бъде “прочетен”.

- Различни нива на информация. Общата информация за историческия процес да се проследява като съпътстваща разказа, представен чрез обектите, като отделен план.
- Общата атмосфера да създава чувство за разкрепостеност при строга естетическа мярка.
- Да се потърси точната медия за показване на различните проблеми, които засягат важни страни от историята на Габрово. Например филм или специален експозиционен център за теми като:
  - Габрово и Рилският манастир
  - Букурещката габровска колония
  - Оценки за Габрово – Каниц, Григорович, Иречек и т.н.
- Създаване на среда, интериори и драматургични идеи

Важното при конкретната работа по концептуализирането и проектирането е да се предпостави съзнанието, че експо-

зицията с придружаващата я информация формира експлицитно съобщение за изложените обекти, адресирано към публиката. Като основа може да се приеме постановката З.Странски, че музейните експозиции са структурирани наративно съобразно принципите на класификацията и репрезентацията. Посланието е детерминирано от начина, по който е била селектирана информацията и носи имплицитна информация за ценностите на музея и за състава, който курира експозицията. Всъщност експозицията може да се разглежда като мрежа от кодове, като мулти-медия със сложна природа на колективно произведение на изкуството.

Наистина учудващо е, както отбелязва Томислав Шола, че дори в края на 20 в., макар да се прави много за художественото им оформление, музейните експозиции по старому напомнят складове за знания. Този грях не би могъл да се вмени на авторите на експозицията в Габрово, които рискуваха да шокират с пестелив, но много силно действащ подбор изпитващите “страх от празно пространство”. За “изчистването” на експозицията от старите информационни средства съществено допринесе интердисциплинарният подход към експоната и усъвършенстването на системата за предаване на информация благодарение на възможностите, създадени от новите технологии за “компресиране” на допълнителния дидактичен материал.

При секундерната селекция като основен се очертава въпросът за релеванността на избраните вещи. Доколко и в каква степен те биха могли метонимично да представят сложните исторически процеси и да характеризират Габрово и габровци. За Историческия музей, чиято постоянна експозиция прие именно името “Габрово и габровци” изборът несъмнено е труден, от една страна, поради богатството на колекциите и от друга, поради

многого важни за националната и за регионалната история явления, които трябва да се покажат. Много ясната постановка на приоритетите при извеждането на чисто габровски характеристики (в общобългарски план) и стриктното спазване на изискванията да се експонират само предмети в много добро физическо състояние, надлежно консервирани и с добри естетически качества, бяха водещи за авторите на експозицията Росен Йосифов, Юлияна Шулекова, Даниела Цонева, Ирена Узунова, Красимира Чолакова и Добромир Търновски.

Тя е нов артефакт, както отбелязва Андре Девале. Зрелият проект за пространствено оформление на Лозанов-Богданов, творци, които не се доказват с ефекти, а постигат завладяваща атмосфера с пестеливи средства напомня афоризма на Жак Енар, че “експозицията се разделя на три езика, които говорят помежду си – идеята, обекта и декора”. Енергиите на експонатите са тези, които интерферират с творческите идеи на екипа. Това в последна степен се отнася най-вече до проектантите пространствени дизайнери, които окончателно оформят представянето на темата и изцяло подчиняват работата си на интерпретацията на секундерно селектираните музеали. При това се извършва още един етап на селекция – определяне на значещите обекти и места, създаването на т.нар. “мрежа на експонатите”, която придава допълнителна стойност на излаганите вещи в зависимост от мястото и начина им на експониране.

Както в много други сфери краткият изказ изисква много повече предварителна работа, отколкото разширеният. Габровци са привърженици на пестеливостта. Така на партера на музейната сграда, на площ от 460 кв.м се създава една ударна, компактна и много социализираща изложбена постановка, за чиято подготовка известна представа дава основният доку-

мент на проекта – концепцията за пространствено оформление, част от която си струва да бъде цитирана във връзка с нашата тема.

Б. I. Заданието – музей на Габрово и габровци

Философията на експозицията се съгласува с основното послание за изключителното трудолюбие и предприемчивост на габровци. Техни отличителни черти са стопанската активност и високото културно ниво. Затова като приоритет в концепцията са възприети човешката дейност, създанието, деятелността.

Водец е образът на габровеца. Първата среща с него е още на входа на музея. Поставен върху пано, окачено на нивото на втория етаж, перпендикулярно на фасадата, той привлича погледите по цялата дълбочина на ул. “Николаевска”. Като символ е избрана фигурата на конник, изрисувана от габровски книжовник в препис на Александрията от първата четвърт на XIX в. – един образ, оживял от музейния фонд.

Следват конкретни образи на конкретни хора. В малкото фоайе е ситуирана “групата на посрещачите” – плоскостни изображения на пет фигури, снети от документални снимки от фонда на музея, пластически отделени от стената.

На трите основни периода – Габрово през XIII–XVII в., Габрово през Възраждането (XVIII–XIX в.) и новата история на Габрово (до края на 30-те години на 20 в.) са отредени трите зали в периферията. Съвсем кратко са наречени Началото, Възраждането, Възходът. Централната зала е зала на интеграцията, където се случват съвременните събития на града.

II. Организацията на музея

Ориентационната схема е симбиоза между хронологична ходова линия и демократична, свободно избираема ориентация.

По часовниковата стрелка в трите свързани периферни зали хронологически се проследяват периодите XIII–XVII в., XVIII–XIX в., края на XIX–30-те години на XX в. Материалите са организирани в експозиционни комплекси, които не следват само хронологическа последователност или тематична обособеност, а показват различните страни от обществения живот на Габрово естествено, така както са преплетени икономиката, културата и политиката в реалния живот на общината и на по-малките структури – семейството и отделната личност.

Централната зала има поливалентна функция:

- посредством есенциална експозиция се показва интеграцията на различните историко-културни пластове във феномена Габрово и неговата европейска проекция.
- посредством спускащ се екран се прави възможно провеждането на всякакви видове научни, културни и светски събития, придружени от мултимедийни прожекции, свързани не само с музея, но и с града въобще. Това създава възможност градът да влезе в музея с актуалния си нерв и ритъм.
- абсидната част на залата е частично изолирана от преградна стена. В нея се обособява пространство за анимации, което се свързва със залата на Възраждането. Поставени са тъкачен стан и занаятчийски тезгях. И също както в старите работилници в чекмеджетата на тезгяха може да се експонират музейни обекти – инструменти и вещи от епохата.

Проектът изцяло запазва архитектурната структура и стиловата характеристика на сградата. При това се създава напълно нова атмосфера. Цялото пространство

(под, стени, прозорци, таван–оберлихт) се обработва, за да се създаде специална, действаща на подсъзнателно ниво среда на внушения и асоциативни връзки. В първата част на трите периферни зали със залепващо се фолио по пода са изписани организиращи вниманието надписи – Началото, Възраждането, Възходът.

III. Естетическите решения почитат на художествена интерпретация и виртуални решения, на базата на реално съществуващи документални свидетелства, експонати и възстановки. В художествения изказ реални обекти се интерпретират виртуално, за да не се конкурират взаимно. Търсен е обобщен художествен образ, който да интегрира всички елементи.

Тоналност – всички художествени и функционални компоненти са решени в приглушена сепия, в един тон, постигнат като нюанс на пода. Цветовото решение търси не контраст, а вписване на всички елементи в общия ансамбъл.

IV. Акценти или ударни моменти

Централната зала конфронтира посетителя с познатия вече обобщен образ-символ на габровския търговец, но сега монтиран по фотопът върху пано на фона на стара карта на Европа – знак за интеграцията. Конкретните образи се носят от четири бюста на заслужили габровци – “бащите” на Габрово.

Художественото внушение при интерпретацията на основните теми в трите зали (Началото, Възраждането и Възходът) се търси чрез съпоставка на диагонали като средство за предаване на асиметрия – визуален израз на изключителната динамика на живота в Габрово през XIX и началото на XX в. За всяка отделна зала решението е намерено в специфично музейни инсталации – комбинация от три художествени елемента:

1. демашабирани (силно увеличени) фрагменти от гравюри със сюжети: пазители на прохода, възрожденско Габрово и интериор на фабрика;
2. реални обекти – свободно разположени възстановки: наблюдателна кула–вишка, кираджийска каруца и машина за производство на гайтани – чарк (заб. При реализацията беше поставен малък фабричен тъкачен стан в качеството му на по-ярък носител на идеята за новото);
3. иреална среда, създадена посредством компютърна презентация, чиито възможности могат да покрият всички проблеми, както по отношение разкриване богатството на фонда, така и по въпроси, свързани с родознанието, с по-детайлното илюстриране приноса на габровци за националната история и представянето на паметниците и паметта за габровци в отдалечени места.

Един реален експонат създава последния акцент. Това е първата банкнота, експонирана в стъклена ниша в края на експозицията, а в съседство – ксерокопия на същата банкнота, които може да се вземат за спомен. Така посетителят е посрещнат от фигурите на габровци в началото и е изпратен с подарък на края.

Върху всички прозорци по стените и оберлихта на тавана се поставят витражи или псевдовитражи. Лайтмотив при художествената интерпретация са парите – монети и банкноти (белег на икономическия просперитет на габровци) и оръдията на труда за периода XIV–XX в. Редом с естетическите качества тази техника има важната задача да изолира вредните ултравиолетови лъчи на дневната светлина. Обстоятелството, че я пропуска частично и че се запазват прозорците, съхранява характеристиката на автентичния архитектурен интериор.

Витрините нямат претенции във формообразуването. Разглеждат се като универсални модули без специална естетическа натовареност. Основното изискване към тях е да са максимално флексибилни – да са модулни, да се разглобяват и сглобяват, с възможности да се сменят нивата на експониране съобразно формата и спецификата на предметите. Фиксирани са само местата на витрините, преграждащи пространството между колоните на централния хол.

Текстовите пана и основните документиращи образи са разположени в пространствата между прозорците.

Така при реализацията на проекта на Историческия музей на град Габрово материалната среда на артефактите с цялата ѝ визуална, емоционална и интелектуална натовареност се организира в залите около централната в три пояса с ясно изразени отличия и с преливаща се семантика. В първия пояс във витрини тип “маса” са разположени оригиналните вещи, вторият пояс представя репродукции на оригинални, съхранявани във фонда на музея снимки и документи, които заедно с авторски текстове и цитати предават основния разказ, като същевременно аргументират селекцията на артефактите, разположени във витрините.

Третият, само иконичен пояс, съдържа композиции от фотоси на инструменти за производство и парични знаци (монети, банкноти) – т.е. отново реални обекти от фондовете на музея. Тези композиции са разположени като витражи по прозорците и оберлихта на централната зала и имат функцията да създадат специална атмосфера, която да предава съвсем нетрапчиво, но достатъчно убедително основната идея на авторите за невероятната предприемчивост и пестеливост на габровци. Изразено с езика на музейната теория, превръщането музеалия–икона,

извършено на ниво първи – трети пояс, заверява документалното представяне във втория пояс.

Анализът на тази експозиционна парадигма дава основание за разчупване на концепцията за секундерната селекция като селекция на реални обекти (музеалии) с цел презентирането им. Това е възможно, защото пространственият и дизайнерският проект на експозицията на Историческия музей в Габрово експлоатира реалните музейни вещи като база за репродуциране и създаване на иконичен материал. Той почива на съзнателно експлоатиране на семантичния ред вещь-образ-знак-символ в търсене на завладяващ ефект, постигнат като резултат от реалния процес на мета-секундерна селекция.

Проектът на Историческия музей в Габрово за постоянна експозиция под надслов “Габрово и габровци” вече се социализира, представяйки първия етап от една проспективна постановка. Благодарение на своята гъвкавост и отвореност, качества, които може да утвърди като норма директорът Петър Тоцев, развитието му като социокултурно средище на този уникален български град вероятно ще дава повод и за бъдещи теоретични обобщения в голямата рамка “общество–наследство”.

Приложение

Основни секундерно селектирани музеалии, експонирани на първия етаж на музея в Габрово

Централна зала – зала на интеграцията/ наречена впоследствие “зала на славата”

1. Женски костюм със сокай: бронзова диадема, лента от сребро с позлата, сребърни висулки, сребърни смочета, наушници, подборадник, нагръден накит, месал от кенарено платно, дупчени сокаени шевици, началото на 19 в.

2. Костюм на дервенджия, въоръжен с пушка кремъклия и със снаряжение от кожена вулия и кожени дисаги, началото на 19 в.

3. Знамето на първата княжеска придворна фабрика за шаяци, сукна и гайтани "Ив.К.Калпазанов", основана през 1881 г.

4. Знамето на Кожарското общество 1887–1909 г.

5. Бюст на Иван Колчев Калпазанов (1835 – 1899) Девиз "Труди се, постоянствай, не бой се"

6. Бюст на Пенчо Иванов Семов (1877–1945) Девиз "Труд, любов, постоянство"

Част I. Началото

1. Предмети, намерени при археологическите разкопки на средновековния некропол до **църквата "Св.Петка"**: връх на копие, пръстени, копчета, пафти, 13–14 в.

2. Въоръжение на **дервенджии** от Габрово: бойна брадва, боздуган, пика, алебарда, 16 в.

3. Предмети, свързани с **бита през 17–18 в.**: ибрик, сахани, фаянсова чиния, джобни часовници, мелничка за кафе

4. Съкровище от сребърни накити, заровено в котле, с.Армени, Габровско: гривна кубелия, плетени гривни, пафти, накит за глава, 17–18 в.

5. Паримийник, Палимпсест (вторично употребен пергаментов лист), уставно писмо, средата на 14 в.; Часослов, втората четвърт на 18 в.

Част II. Възраждането

1. Веци на габровския първенец **Илия Видинлиев**: атлазен ялък (кърпа от лъскава коприна), седефена броеница, кожена пунгия (торбичка за тютюн) с огниво. Средата на 19 в.

2. **Накити** от златарските дюкяни на Габрово: сребърен ребърчат колан,

сребърни чапрази (пафти), сребърни обици (наушници) с корали, сребърни гривни, нашийник (нагръден накит), втората половина на 19 в.

3. Декоративни елементи в женския костюм: сокаени шевици – писани и дупчени, и колани – бродирани и със синци (маниста), 18–19 в.

4. **Църковна утвар**: позлатен потир, дискус, звездица, копие, кадилница, каничка-теплота, дарохранилница, втората половина на 19 в.

5. Напрестолен кръст от сребърен филигран, използван от пътуващите монаси (таксидиоти) 19 в. Йерусалимски колан, 1806 г., открит при строителни работи в двора на църквата "Св.Йоан Предтеча" Божигробски кръстове, кръстове-енколпиони, панагия

6. **Писала** – дивити и мастилници от 19 в.

7. Ятаган на **Цанко Дюстабанов**, войвода на Габровската въстаническа чета през 1876 г.

Въстаническо снаряжение: бронзови барутник, мярка за барут, кутийка за смазка, харбия, средата на 19 в.

Част III. Възходът

1. Ветрило от **Щраусови пера** на Тодорица х.Берова, Франция, нач. 20 в.

Несесер, подарък от княз **Фердинанд**, посетил дома на **Иван х.Беров** през 1902 г.

2. Мостри на вълнени прежди на АД за индустрия и търговия "**Братя х.Стойчеви**", нач. 20 в.

Мостри за прежди на фабрика "**Орел**" **Братя Радеви**

Мостри на немски платове за фабрика "**Александър**" 30-те години на 20 в.

– Сребърен медал от Първото българско изложение в Пловдив 1892 г., връчен на **Христо Конкилев**

– Сребърен Медал от изложението в Сейнт Луис, САЩ, 1904 г.

– Медал от изложението на Балканските страни в Лондон, 1912 г.

– Медал от изложението на Балканските страни в Торино, 1911 г.

– Бронзов медал от индустриалното изложение в Париж, 1900 г., присъден на **“Ив.К.Калпазанов”**

3. Акция на Калпазанови; Бланка на АД “Братя Калпазанови”, кожарска фабрика Габрово, 1930 г. ; Мостри на кожи

от фабриките на АД “Бр. Калпазанови” и АД “Христо Марокинджиев и сие”; Мостри на кожи, изнасяни за Германия; Кожарски печат на **Пенчо Шанов**

4. Войнитеза национално обединение. Орденска лента, Ордени на йеромонах **Йосиф Соколски**; Парабелум, еполети, картички

5. **Първата българска банкнота**

ИЗПОЛЗАВАНА ЛИТЕРАТУРА

Бонева-Траянова, Л. 2005. Документалната фотография – музеална икона в експозиционния дискурс. В: Изкуствоведски четения, София, 363–372.

Дюбе, Ф. 1995. Експозиция как инструмент знания и инструмент показва. – Museum, N 185, 4-5.

Belcher, M. 1991. Exhibitions in Museums. London, Leichester.

Dean, D. 1995. Museum Exhibitions. Theory and Practice. London: Routledge.

Hainard, J. 1994. Objects en dérive pour “Le Salon de l’ethnographie”. – In: Vagues. Une anthologie de la nouvelle muséologie. Vol. II. Paris, 405–414.

Hofmann, R. 1999. Qualité, objectivité et intégrité de l’interprétation de l’histoire dans les musées. In: Cahier d’étude ICOM, 6, 12–14.

Kult und Kultur des Ausstellens. Beiträge zur Praxis, Theorie und Didaktik des Museums. 1992. Wien: Universität Verlag.

Maroevič, I. 1998. Introduction to Museology – the European Approach. München: Verlag Dr. Christian Müller-Straten.

McLean, K. 1999. Museum exhibitions and dynamics of dialogue. – Daedalus, Boston, Summer, 83–107.

Schrärer, M. 2000. Le musée et l’exposition: Variation de langages, variation de signes. – Cahier d’étude ICOM, N 8, 9–10.

Schouten, F. 1987. Psychology and Exhibit Design: A Note. – Museum management and curatorship, V. 6, 259–262.

Shapiro, M. (Ed.) 1990. The Museum. A Reference Guide. New-York–London, Greenwood Press USA.

Šola, T. 1997. Essays on Museums and their Theory. Towards the cybernetic museum. Saarijavi, Gummerus Kirjapaino Oy.

Stránský, Z. 1977. Museological principles of museum exhibitions. – In: The Problems of Contents, Didactics and Aesthetics of Modern Museum Exhibitions. Budapest, 71–94.

Waidacher, F. 1999. Handbuch der Allgemeinen Museologie. Wien, Böhlau Verlag.

Pears, S.M. (Ed.) Experiencing Material Culture in the Western World. London, Leichester Unev. Press, 65–80.

SECONDARY SELECTION AND PHILOSOPHY OF THE MUSEUM EXHIBITION
(on materials from the History museum in Gabrovo)

Summary

Leonora Boneva-Trayanova

The principles of the secondary selection are set at the initial phase of the preparation and planning of the exhibition, at its conceptual level. During the process, concretization of the objects to be exhibited is made, based on the general idea and the formulated messages to the museum public. Determining is the principle that the presentation should be founded on the collections and not on ordinary information media. Both processes – conceptualization and selection – go parallel in case of object-oriented exhibitions and when the exhibitions are content-oriented then the concept is preceding.

Excerpts from the “Gabrovo and the Gabrovians” exhibition basic concept for the History museum in Gabrovo illustrate the complex *conceptualization – selection* interaction. The exhibition concept was created by the author of this article in 2004 and the exhibition design, drawn up by prof. Lachezar Lozanov and ass. Prof. Miroslav Bogdanov. The concrete results from the secondary selection, carried out by the team of the History museum in Gabrovo, under the conduction of the museum director Petar Totsev are given in the supplement.

**“ХРИСТИЯНСКИ ПРАЗНИЦИ.
НАРОДНИ ТРАДИЦИИ И ОБИЧАИ”
(За концепцията на изложбения проект
на НИМ през 2005-2006 г.)**

Елизабет Савчева

Представянето на ежемесечни временни изложби във фойето на Национален исторически музей, като една от най-динамичните форми от експозиционната дейност на музея е предизвикателство за специалистите от отдел “Изкуствознание, етнография, интердисциплинарни изследвания”, защото по този начин не само се пропагандира българската култура, но се предоставя възможност за изява на професионализма на изкуствоведи, етнографи и филолози и обогатява с нови форми музейната практика.

Темата на проекта е актуална, понеже винаги има искрен интерес към календарния цикъл в неговия християнски вариант и народна обредност. Подобно намерение е осъзнато и мотивирано от българската традиция и е съобразено с изискванията на съвременния зрител и с тенденциите в общеевропейското ни развитие. Затова екипа от професионалисти към ИЕИИ при НИМ си поставя **задачата** да припомни на българите какъв е съставът на християнския календар, какви са неговите водещи празници, кога се появяват те в православие и в нашата народна традиция, кога и как се празнуват по земите ни, какво от датите, образността и обредността в този кален-

дар е предхристиянско, какво е собствено християнско и пр.

По своя мащаб и обхват на включваните експонати, проекта внася яснота и предвижда календарните празници на българина да бъдат обединени около два основни вида: общи (общонационални, общоправославни, общохристиянски или общочовешки) и по-ограничени, “патронни”, посветени на светци, събори, оброци, именни дни и др. Това определя тяхното отделно представяне във витрини или групи, с цел да се проследят връзките на християнската празничност с дохристиянската, както и ясно да се открият онези варианти в нейното празнуване, които свидетелстват за съобразяване с традиционни обредни елементи. Традициите съдържат езически елементи, които са били приспособени към християнството от самия народ по различни начини. Някои от тях случайно са близки по наименование с имената на светци. В други случаи честването на паметта им съвпада със сезон, в който във връзка със стопанския живот се извършват езически обичаи. Случва се езически елементи да се вложат и в народни умотворения, които не са чисто религиозни. По този начин идейната страна на

проекта разкрива как християнството е действало и чрез широките народни слове и не е търсело отрицание на всичко, а полезното и вкорененото в човешката психика и традиция се е адаптирало за живот с чиста вяра и висока нравственост.

Подобна структура дава възможност за многопластова интерпретация на темата, защото проправя мостове между християнското учение и народните обичаи и творчество.

Чрез представянето на оригинални експонати от фондовете на НИМ, екипът цели да разкрива корените и богатството на традиции и култури и тяхната роля за съхраняването на националната идентичност, запазването на спомена за пра-родина, език, традиция, обичаи. За целта в представянето на временните изложби се преплитат елементи от историята, етнографията, религията, изкуството, което определя участието на много разнообразен експозиционен материал, който в определени моменти изглежда почти несъвместим. Така в отбелязването на празниците “Рождество Христово” или Коледа, “Богоявление”, “Ивановден”, “Сречение Господне”, “Възкресение Христово – Великден” и др., съчетахме елементи и особености, характерни както за езицеството, така и за християнството чрез

представяне на подходящи експонати – икони, църковни тъкани и утвари, книжнина, обредни хлебоове с богата и пластична декорация, придружени с текстове от Свещеното Писание, светоотеческата книжнина и химнографски произведения, както и стихове, песни, умотворения от богатия народен фолклор. По този начин освен на експонатите и тяхната атрактивност отделихме сериозно внимание и на получаване на информация и знания в чисто научен и идеен план. В изложбите се показват образите и понятията, с които хората да осмислят преживяната действителност, поставени в аналитичен контекст. Тази нелека задача и интердисциплинарният подход към темата предопределят и гарантират, както се убедихме в практиката, атрактивния характер на изложбите.

Ежемесечните временни изложби във фоаето на НИМ имат едновременно образователна, изследователска, популяризаторска задачи. Специалистите от отдел ИЕИИ към НИМ считат за свой приоритет усилията за повишаване на публичния авторитет на културната политика на музея, чрез разширяване на зрителската аудитория извън професионалните кръгове и превръщане на неговите интелектуални и естетически позиции в общественозначим глас.

“CHRISTIAN FEASTS. FOLK
TRADITIONS AND CUSTOMS”
(On the exhibition project of NMH in 2005-2006)

Summary

Elizabeth Savcheva

The short-term exhibitions entitled “Christian feasts. Folk traditions and customs” that is held every month in the foyer of the National museum of history is a challenge for the specialists from the “History of art, ethnography and interdisciplinary studies” department. The realization goal was motivated with the Bulgarian tradition, it meets both the modern museum-goers’ requirements and the tendency in the all-European museum development. The specific representation of original objects from the collections of NMH, labeled and accompanied with texts from the Holy Scriptures, hagiography and hymnography works, as well as with poems and songs from the rich folklore, comes to show the roots and the wealth of traditions and cultures and the role they played in preservation of the national identity, the memory of the old homeland, language, traditions, customs.